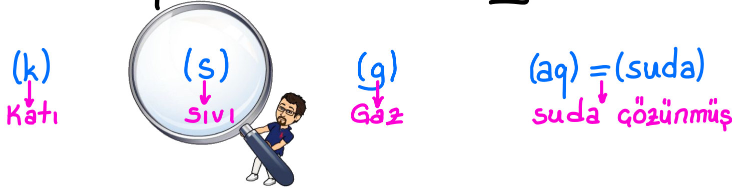
KİMYASAL TEPKİMELER

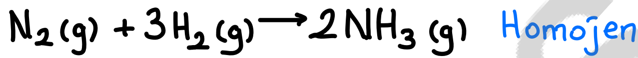
Bir maddenin kimyasal yapısını değiştirerek yeni maddeler oluşturmasına **kimyasal değişim**, bu değişimi gösteren denkleme **kimyasal tepkime denklemi** denir.

Bir kimyasal tepkime denkleminin başlangıçtaki (sol taraf) maddelere **girenler** ya da **reaktifler**, tepkime sonucunda oluşan (sağ taraf) maddelere **çıkanlar** ya da **ürünler** denir.

Tepkime denklemindeki maddelerin fiziksel halleri formül ya da sembol altına parantez içinde yazılır.

Kimyasal tepkimelerde denklemdeki tüm maddeler aynı ise **homojen tepkime**, en az bir maddenin fiziksel hali farklı ise **heterojen tepkime**dir.

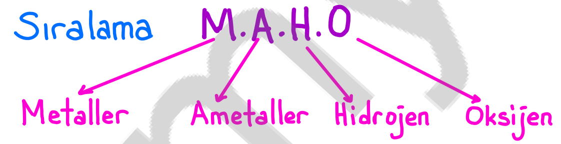

Kimyasal Tepkimelerde Korunan ve Korunmayan Özellikler

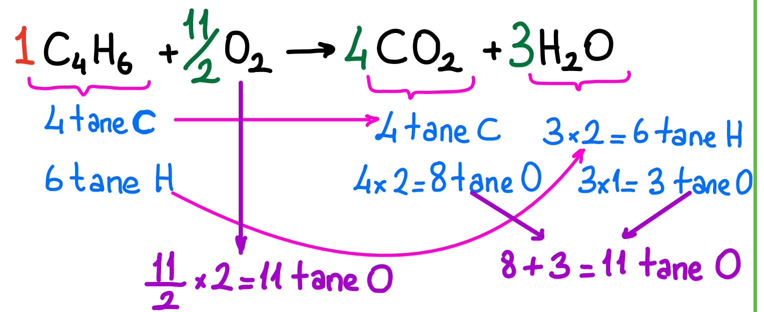
Kimyasal Tepkimelerde Korunan Özellikler	Kimyasal Tepkimelerde Değişebilen Özellikler
Atom sayısı ve türü	Madde sayısı
Toplam Kütle	Toplam hacim
Toplam proton ve nötron sayısı	Tanecik yarıçapı
Çekirdek yapısı	Molekül sayısı
Toplam elektriksel yük	Mol sayısı
Toplam elektron sayısı	Taneciklerin elektron sayısı
Toplam enerji	Fiziksel hal, renk, koku, tat, iletkenlik

Tepkime Denklemlerinin Denkleştirilmesi

- Atom sayısı en fazla olan grubun katsayısı 1 alınır.
- Tepkimelerde atom sayısı ve türü değişmeyeceği için tepkimenin giren ve ürünlerindeki atom sayıları eşitlenir.
- Denkleştirme yapılırken önce **metal** daha sonra **ametaller**, sonra **hidrojen** ve **oksijen** eşitlenir.

- Moleküler elementlerin (N_2, O_2, H_2 ----) başına atom sayısını tam sayı yapacak kesirli sayı yazılabilir. ($\frac{1}{2}H_2$, $\frac{1}{3}O_3$)
- Bileşik ve atomik elementlerin kat sayısı kesirli sayı olmaz.
- Bir bileşikte parantez dışında alt indis olarak kullanılan sayı parantezin içindeki tüm atomlara aittir.

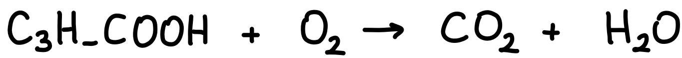

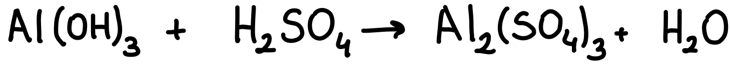

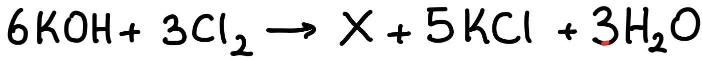

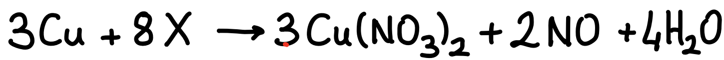
$C_3H_{-}COOH + O_2 \rightarrow CO_2 + H_2O$

$Al(OH)_3 + H_2SO_4 \rightarrow Al_2(SO_4)_3 + H_2O$

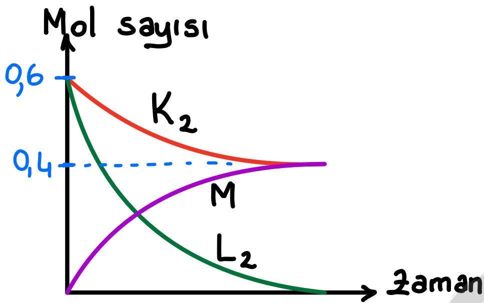

$6KOH + 3Cl_2 \rightarrow X + 5KCl + 3H_2O$

$3Cu + 8X \rightarrow 3Cu(NO_3)_2 + 2NO + 4H_2O$

ÖRNEK:

K_2 ve L_2 nin tepkimesi sonucunda M oluşumuna ait mol sayılarının zamana bağlı grafiği yukarıdaki gibidir.

a) Tepkimenin en küçük tam sayılarla denkleştirilmiş denklemi nasıldır?

b) M'nin K ve L cinsinden basit formülü nedir?

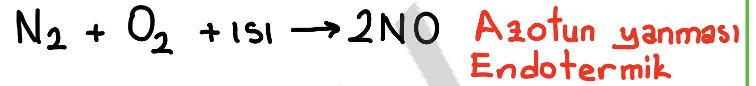

Kimyasal Tepkime Türleri

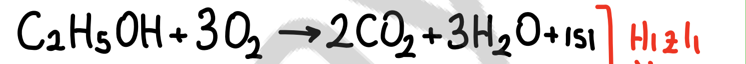
a) Yanma Tepkimesi

Bir maddenin oksijenle gerçekleştirdiği tepkimelerdir.

Yanma tepkimeleri ekzotermiktir (ısı veren). Sadece azot (N_2) gazının yanması endotermiktir (ısı alan).

$N_2 + O_2 + ısı \rightarrow 2NO$ Azotun yanması Endotermik

$C_2H_5OH + 3O_2 \rightarrow 2CO_2 + 3H_2O + ısı$

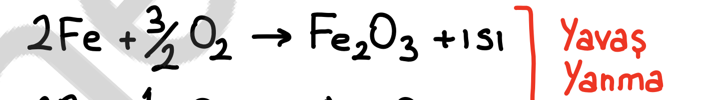

$S + O_2 \rightarrow SO_2 + ısı$

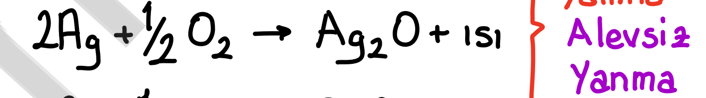

$H_2 + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow H_2O + ısı$

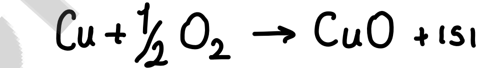
Hızlı Yanma Alevli Yanma

$2Fe + \frac{3}{2}O_2 \rightarrow Fe_2O_3 + ısı$

$2Ag + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow Ag_2O + ısı$

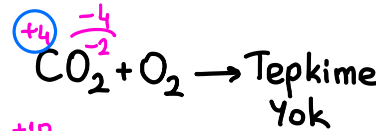

$Cu + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow CuO + ısı$

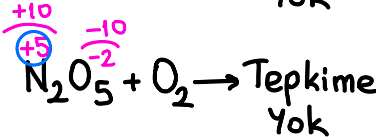
Yavaş Yanma Alevsiz Yanma

Bir oksit bileşiğindeki oksijenin yanındaki element en büyük yükseltgenme basamağına ulaştığında yanmaz.

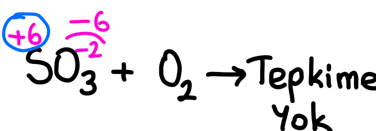
Grup numarası	4A	5A	6A	7A
Alabileceği en büyük değerlik	+4	+5	+6	+7

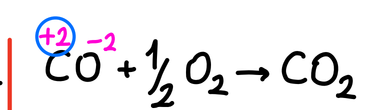
$\overset{+4}{C}\overset{-2}{O_2} + O_2 \rightarrow$ Tepkime Yok

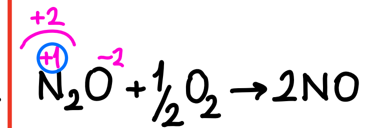
$\overset{+5}{N_2}\overset{-2}{O_5} + O_2 \rightarrow$ Tepkime Yok

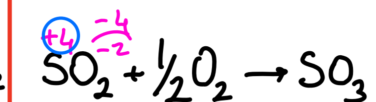
$\overset{+6}{S}\overset{-2}{O_3} + O_2 \rightarrow$ Tepkime Yok

$\overset{+2}{C}\overset{-2}{O} + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow CO_2$

$\overset{+1}{N_2}\overset{-2}{O} + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow 2NO$

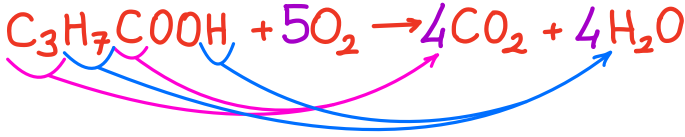

$\overset{+4}{S}\overset{-2}{O_2} + \frac{1}{2}O_2 \rightarrow SO_3$

- Yapısında C ve H ya da C, H ve O elementleri bulunduran organik bileşikler yandığında C sayısı kadar CO_2, H sayısının yarısı kadar H_2O elde edilir.

$$C_3H_4 + 4O_2 \rightarrow 3CO_2 + 2H_2O$$

$$C_3H_7COOH + 5O_2 \rightarrow 4CO_2 + 4H_2O$$

- Bir yanma tepkimesinin gerçekleşmesi için 3 şart vardır.
  1- Yanıcı madde
  2- Yakıcı madde
  3- Tutuşma sıcaklığı

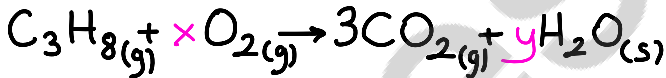

- Bir maddenin iyi bir yangın söndürücü olabilmesi için,

  1- Yanmamalı
  2- Yoğunluğu havadan fazla olmalı
  3- Yanan yüzeyin hava ile olan temasını kesebilmeli

ÖRNEK:

$$C_3H_{8(g)} + xO_{2(g)} \rightarrow 3CO_{2(g)} + yH_2O_{(s)}$$

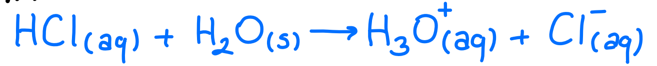
tepkimesi ile ilgili,

I- Homojen tepkimedir.
II- Isı vererek gerçekleşir.
III- x>y dir.

yargılarından hangileri doğrudur?

b) Asit-Baz Tepkimesi

Asitler, su ile etkileştiğinde suya H^+ iyonu (H_3O^+) oluşturan bileşiklerdir.

$$HCl_{(aq)} + H_2O_{(s)} \rightarrow H_3O^+_{(aq)} + Cl^-_{(aq)}$$

$$HNO_{3(aq)} + H_2O_{(s)} \rightarrow H_3O^+_{(aq)} + NO^-_{3(aq)}$$

Bazı asitler;
HCl, HBr, HI, HF, HNO_3, H_2SO_4, H_3PO_4, CH_3COOH, HCN

Bazlar, su ile etkileştiğinde suya OH^- iyonu veren bileşiklerdir.

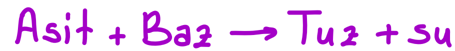
$$NaOH_{(k)} \xrightarrow{su} Na^+_{(aq)} + OH^-_{(aq)}$$

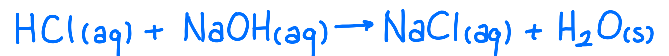
$$NH_{3(g)} + H_2O_{(s)} \rightarrow NH^+_{4(aq)} + OH^-_{(aq)}$$

Bazı bazlar
$LiOH$, $NaOH$, KOH, $Ca(OH)_2$, $Mg(OH)_2$, NH_3

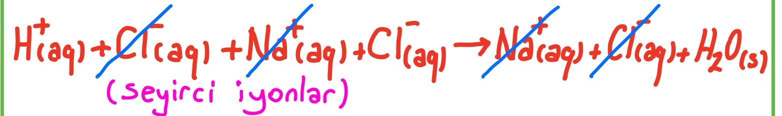
Bir asit ve bazın tepkimesi sonucunda tuzun yanında su oluşuyorsa bu tepkimeye nötralleşme tepkimesi denir.

Asit + Baz → Tuz + su

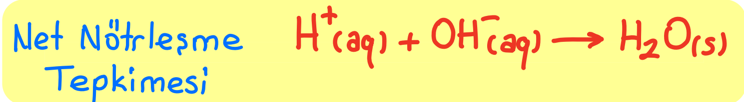

$$HCl_{(aq)} + NaOH_{(aq)} \rightarrow NaCl_{(aq)} + H_2O_{(s)}$$

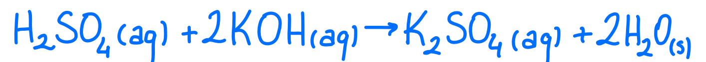

$$H^+_{(aq)} + Cl^-_{(aq)} + Na^+_{(aq)} + Cl^-_{(aq)} \rightarrow Na^+_{(aq)} + Cl^-_{(aq)} + H_2O_{(s)}$$

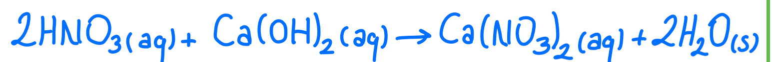
(seyirci iyonlar)

Net Nötrleşme Tepkimesi $H^+_{(aq)} + OH^-_{(aq)} \rightarrow H_2O_{(s)}$

$$H_2SO_{4(aq)} + 2KOH_{(aq)} \rightarrow K_2SO_{4(aq)} + 2H_2O_{(s)}$$

$$2HNO_{3(aq)} + Ca(OH)_{2(aq)} \rightarrow Ca(NO_3)_{2(aq)} + 2H_2O_{(s)}$$

- Limon asidik, mermer tezgâh bazik olduğu için limonun mermer tezgâha konulması olayında asit-baz tepkimesi gerçekleşir.

- Tüm asit-baz tepkimeleri nötralleşme tepkimesi değildir.

– $NH_{3(g)} + HCl_{(g)} \rightarrow NH_4Cl_{(k)}$

tepkimesi asit-baz tepkimesidir ancak tepkime sonucunda su oluşmadığı için nötrleşme tepkimesi değildir.

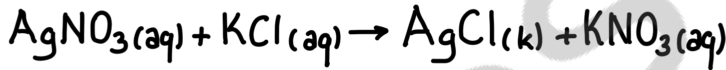

– $NH_{3(aq)} + HCl_{(aq)} \rightarrow NH_4Cl_{(aq)}$

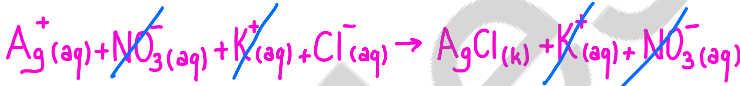
tepkimesi sulu çözelti ortamında gerçekleşirse nötrleşme tepkimesi olur. Çünkü NH_3 suda çözünürken suya OH^-, HCl suda çözünürken suya H^+ iyonu verir ve H_2O oluşur.

c) Çözünme-Çökelme Tepkimesi

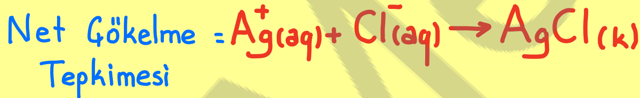
İki farklı çözeltinin karıştırılması ile bir araya gelen iyonların birleşmesi ile suda çözünmeyen iyonik katı oluşması tepkimesine **çökelme** oluşan katıya **çökelti** ya da **çökelek** denir. Bu tepkime türüne **çözünme-çökelme tepkimesi** denir.

$AgNO_{3(aq)} + KCl_{(aq)} \rightarrow AgCl_{(k)} + KNO_{3(aq)}$

$Ag^+_{(aq)} + \cancel{NO^-_{3(aq)}} + \cancel{K^+_{(aq)}} + Cl^-_{(aq)} \rightarrow AgCl_{(k)} + \cancel{K^+_{(aq)}} + \cancel{NO^-_{3(aq)}}$

Net Çökelme Tepkimesi $= Ag^+_{(aq)} + Cl^-_{(aq)} \rightarrow AgCl_{(k)}$

Bu tepkimedeki K^+ ve NO_3^- iyonları **seyirci iyon**dur.

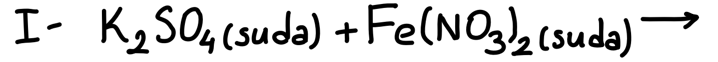
- Günlük hayattan çökelme tepkimesi örnekleri
  - Pamukkale travertenlerinin oluşumu
  - Sarkıt ve dikit oluşumu
  - Çaydanlığın dibinde kireç oluşumu

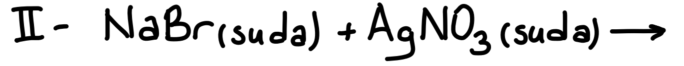
ÖRNEK:

Alkali metal ($Na^+, K^+ ...$) tuzları ve NO_3^- iyonu tuzları suda iyi çözünür.

Buna göre,

I- $K_2SO_{4(suda)} + Fe(NO_3)_{2(suda)} \rightarrow$

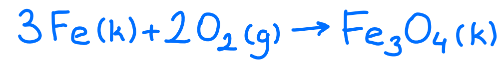

II- $NaBr_{(suda)} + AgNO_{3(suda)} \rightarrow$

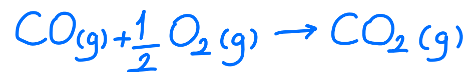
tepkimelerinde elde edilen çökeltilerin formülleri nedir?

d) Sentez (Birleşme) Tepkimeleri

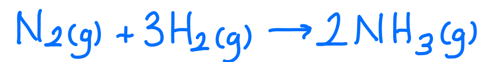
Birden fazla kimyasal reaktifin bir araya gelerek tek tür ürün oluşturması olayına **sentez (birleşme) tepkimeleri** denir.

$3Fe_{(k)} + 2O_{2(g)} \rightarrow Fe_3O_{4(k)}$

$CO_{(g)} + \frac{1}{2}O_{2(g)} \rightarrow CO_{2(g)}$

$N_{2(g)} + 3H_{2(g)} \rightarrow 2NH_{3(g)}$

e) Analiz (Ayrışma) Tepkimeleri

Tek tür molekülün birden fazla ürüne ayrışmasına **analiz (ayrışma) tepkimeleri** denir.

$CaCO_{3(k)} \xrightarrow{ısı} CaO_{(k)} + CO_{2(g)}$

$H_2O_{(s)} \xrightarrow{elektrik} H_{2(g)} + \frac{1}{2}O_{2(g)}$